

УДК 616:340.114[616.612: 624.6]

*Цимбалюк В. І., Торяник І. І., Ольховський В. О., Данильченко С. І.,
Бабіченко М. С., Бабіченко Р. І.*

СУТНІСТЬ, СПЕЦИФІКА, ПРИНЦИПИ ТА ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДИКО-ПРАВОВОЇ ГАЛУЗІ СУЧАСНОЇ БІОЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Національна академія медичних наук України, м. Харків

Харківський національний медичний університет МОЗ України

ДУ «Інститут мікробіології та імунології ім. І. І. Мечникова НАМНУ», м. Харків

Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв

Харківська медична академія післядипломної освіти МОЗУ

Представлена публікація містить інформативні дані щодо принципів використання у практичній діяльності лікаря та науковця головних концепт медико-правової галузі сучасної біоюриспруденції. Автори аналізують стан розробки зазначеної проблеми як у нашій країні, так і за її межами, досліджують її історичні корені, деталізують визначення застосовуваних дедуктивно-номологічних паралелей. Особливо увага приділяється аспектам, що стосуються сутності медико-правової біоюриспруденції як нового напрямку з комплексним дисциплінарним характером. У роботі ставиться наголос на необхідність глибокого та всебічного вивчення предмету, яке стає можливим лише за рахунок залучення відповідного комплексу дисциплін. Автори звертають увагу на двохкомпонентність досліджуваного наукового формування, де, враховуючи наявність біологічної складової, зрозумілим та виправданим є широке застосування у якості наукових об'єктів життя людини у мікро- та макросоціумі, її здоров'я, честь, достойність. У статті використовуються засоби номологічно- та технологічного знання, широкий спектр тлумачень, що базуються на перформативних, диспозиційних поясненнях. Велика увага приділяється аспектам специфіки медико-правової біоюриспруденції, її міждисциплінарних зв'язків, у тому числі із медичною та біологічною етикою. У статті підкреслюється значення взаємодії із етико-філософським напрямком біоюриспруденції (зокрема на те, що захист прав людини в області біомедицини та біотехнології вимагає обов'язкової морально-етичної оцінки). Акцентовується увага, що саме правова біомедицина є спеціалізованою областю медико-правового знання, яка претендує на статус наукової дисципліни (доволі стійкої одиниці науки та форми всебічної систематизації наукового знання, його диференціації та організації дослідницького процесу).

Ключові слова: біоюриспруденція, медико-правова галузь, біомедична етика, сутність, специфіка, принципи.

Сучасна біоюриспруденція являє собою новий науковий напрямок, що має комплексний дисциплінарний характер. Поняття «біоюриспруденція» тлумачиться дослідниками як комплексне наукове формування, а не комплекс наукових знань чи їх головних положень. Її багатокомпонентна складова означає той факт, що всебічне та глибоке вивчення предмету можливе за рахунок залучення відповідного комплексу наукових дисциплін. На думку фахівців, термін «біоюриспруденція» не має своєю метою дослідження виключно правових аспектів життя людини [3]. Вона залишається в цілому двохкомпонентним науковим формуванням, де, враховуючи наявність біологічної складової, зрозумілим та виправданим є широке застосування у якості об'єктів дослідження життя людини у мікро- та макросоціумі, її здоров'я, честь, достойність. Останнє набуває особливого наголосу, з огляду на інтенсивний характер розвитку держави та суспільства, коли медико-біологічні аспекти існування людини залишаються поза межами правового врегулювання чи виявляються недостатньо ними визнані. Врахування експериментального вмісту сучасної медичної науки і практики (практично всі клінічні дослідження проводяться на тваринах) вимагає наявності біо-еколого-правового компоненту сучасної біоюриспруденції. Дослідниками останньої звертається увага на її трикомпонентну систему, що долучає біо-

еколого-правовий, етико-філософський та медико-правовий компоненти [2]. Сучасну біологічну та медичну етику, загальну та клінічну патологію (у тому числі, включаючи їхню експериментальну галузь), трансплантологію, реконструктивну хірургію та судову медицину найбільшим чином цікавить медико-правовий компонент біоюриспруденції [5,6,7].

Медико-правова галузь біоюриспруденції водночас являє собою науково-дослідницький напрямок правової медицини. Остання поєднує синтез правових та медичних наукових знань, що перестають бути виключно біотичними. Вони вимагають як ефективного правового врегулювання, так і переосмислення сталих правових цінностей, формування нових прав людини – пеританатологічних, соматичних, танатологічних, переоцінки власних природних прав (співвідношення права на життя та отримання легкої достойної смерті), забезпечення більш ефективної охорони, захисту прав та гідності людини за умов отримання нею нових медичних маніпуляцій або застосування до неї новітніх клінічних технологій [1]. Ця галузь тісним чином взаємодіє із етико-філософською галуззю біоюриспруденції, з огляду на те, що захист прав людини в області біомедицини та біотехнології вимагає обов'язкової морально-етичної оцінки. Власне сама правова біомедицина є спеціалізованою областю медико-правового знання, яка претен-

дує на статус наукової дисципліни.

Наукові дисципліни як доволі стійкі одиниці науки, як форми всебічної систематизації наукового знання та організації дослідницького процесу являють собою процес диференціації наукового знання. Саме ця наукова дисципліна містить три науково-дослідницькі області, що претендують на статус наукових напрямків: (правова пеританатологія, правова соматологія та права танатологія).

Правову танатологію рекомендують тлумачити як самостійний науково-дослідницький напрямок сучасного права у рамках загальнотеоретичної юриспруденції. Правова танатологія - це місток між теоретичною юридичною наукою та прикладною медициною, що дозволяє досконало інтерпретувати цілу низку паліативних медичних питань в праві [8]. Саме танатологічною медициною як галуззю біоюриспруденції зваго обговорюються та остаточно можуть бути розв'язаними проблеми прав померлої людини та людини, що вмирає.

Вузловим моментом таких дискусій залишаються питання кріоніки, що власне є результатом технічного прогресу в медицині, та подекуди входять у конфлікт з існуючими соціо-релігійними уявленнями про смерть, відношення до неї та у подальший за цим період. За цим звертаємо увагу на сам факт юридичної констатації смерті – «стадії пролонгованого сну» у співвідношенні до його біологічних концептів смерті як завершення постнатального онтогенезу людини, кінця її генетичного коду [5]. Звідси витікають формулювання критичних прав людини, що перебуває у «паліативній» стадії життя. Одним із першочергових є право на легку та достойну смерть (один із шляхів називається евтаназія - давно широко застосовується у північних країнах та окремих випадках на сході Європи) [10,11]. Своєрідне право на постмортальне милосердя в широкому етико-соціальному, морально-етичному аспектах реалізує концепцію ефективного застосування можливостей сучасної трансплантології (розпоряджуватися своїми тканинами, органами, цілісним організмом до смерті, так зване посмертне донорство).

Актуальними на сьогодні є права на паліативну медичну допомогу та відмову від проведення реанімаційних процедур, право на збереження психологічної цілісності у критичному стані, полегшення болю, відмови на медичне втручання. До прав померлого відносять також збереження соматичної цілісності людини за умов констатації смерті, повагу до людської гідності (права ембріонів та людських останків, проведення генетичних чи яких інших експертиз), право бути похованим/ кремованим/ бальзамованим за бажанням померлого [1,4,9].

Останнім часом у суспільстві наголосу набули питання щодо широкого застосування у біомедицині стовбурових клітин та їхніх похідних, особливо так званих ембріональних стовбурових

клітин людини. Зазначений інтерес спровокував чисельні правові, етичні, навіть технологічні проблеми, розв'язання яких пов'язане перш за все із законодавчими можливостями проведення медичних експериментів, їх морально-етичними складовими, найближчими чи віддаленими наслідками. За цим ніхто не намагається опротестувати відомий принцип що «абсолютно захищений потребує абсолютного захисту». Однак проблеми справедливості та необхідності проведення досліджень на ембріональних стовбурових клітинах, руйнування людського життя задля прогресу медицини, моральності застосування незатребуваних ембріонів та їхньої руйнації з метою отримання ембріональних стовбурових клітин для подальших терапевтичних маніпуляцій до останнього часу так і не дійшли консенсусу. Нагальним залишається питання щодо погодження досліджень на стовбурових клітинах людини із діючим міжнародним законодавством, можливими механізмами врегулювання окремих процедурних моментів [10].

У решті решт, певну зацікавленість становить суто національна політика з питань тканинної терапії, думки широкого суспільного загалу. Розв'язанню цього кола питань присвячена медико-правова галузь сучасної біоюриспруденції, сутність, специфіка та принципи якої не зводяться лише до вищенаведеного переліку. Вони динамічно існуючі фактори, розвиток яких визначається соціально-технічним прогресом та змогою суспільства максимально зберегти та зрозумілим чином задовольнити морально-етичні цінності людини.

Література

1. Выводцев Д.И. Бальзамирование и способы сохранения анатомических препаратов и трупов животных / Д.И. Выводцев; 4-е изд., дополненное. - М: Медицина, 1992. - 277 с.
2. Запорожченко А.А. Правовая танатология в системе общетеоретической юриспруденции. / А.А. Запорожченко // Национальный юридический журнал. Теория и практика. – 2014. - №9-14. – С. 9-14.
3. Мережко О.В. Биоюриспруденция - новое направление в современной науке права. / О.В. Мережко // Юридический журнал. – 2008. - №1 (67). – С. 135-136.
4. Привес М.Г. Методы консервирования анатомических препаратов. / М.Г. Привес – М. : Медицина, 1998. - 389 с.
5. Ольховський В.О. Судово-медична танатологія. Завдання. Принципи. Номологічна та номопрагматична практика сучасної танатології. Роль фактичного знання / В.О. Ольховський, І.І. Торяник, В.О. Чураєв // Матеріали IV Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих вчених з фізіології з міжнародною участю «Фізіологія – медицині, фармації та педагогіці: Актуальні проблеми та сучасні досягнення», 16 травня 2017р., Харків. – 2017. – С. 102-104
6. Ольховський В.О. Старіння і природна смерть у судово-медичній теорії та практиці. / В.О. Ольховський, І.І. Торяник, А.В. Наріжна. // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річчю від дня народження видатного вченого-криміналіста, доктора юридичних наук, професора Л.Ю. Ароцкера, Полтава, 25 травня 2017 року. – Харків : Право, 2017р. – С. 181-182.
7. Ольховський В.О. Судово-медичне значення нативних препаратів під час проведення слідчих дій. / В.О. Ольховський, С.В. Калініченко, І.І. Торяник // *International research and practice conference «Innovative technology in medicine: experience of Poland and Ukraine»*. Lublin, Republic of Poland, April 28-29, 2017. – С. 126-129.
8. Старовойтова О.Е. Правовые проблемы танатологии: историко-теоретический аспект: автореферат дисс. ... канд. юрид. Наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений». / О.Е. Старовойтова - СПб.; 2001. 18 с.

9. Абрикосов А.И. Техника *патологоанатомических вскрытий трупов*. / А.И. Абрикосов; 4-е изд. стереотипное. - М: Медицина, 2002. - 257 с.
10. Thomson J.A. Embryonic Stem Cell Linens Derived from Human Blastocysts. / J.A. Thomson, J. Itskovitz-Eldor, S.S. Shapiro [et al.] // *Science*. - 1998. - V.282 (5391). - P. 1145-1147.
11. Tokarczyk R.A. *Biojurisprudencja: podstawy prawa dla XXI wieku*. / R.A. Tokarczyk - Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2008. - 109 с.

Реферат

СУЩНОСТЬ, СПЕЦИФИКА, ПРИНЦИПЫ И ПРЕДМЕТ ИССЛЕДОВАНИЯ МЕДИКО-ПРАВОВОЙ ОТРАСЛИ СОВРЕМЕННОЙ БИОЮРИСПРУДЕНЦИИ

Цымбалюк В. И., Торяник И. И., Ольховский В. А., Данильченко С. И., Бабиченко М. С., Бабиченко Р. И.

Ключевые слова: биоюриспруденция, медико-правовая отрасль, биомедицинская этика, сущность, специфика, принципы.

Представленная публикация содержит информативные данные, касающиеся принципов использования в практической деятельности врача и ученого основных концепций медико-правовой отрасли биоюриспруденции. Авторами анализируется состояние разработки проблемы как в нашей стране, так и за ее рубежами, исследуются исторические корни, детализируется определение используемых дедуктивно-номологических параллелей. Отдельное внимание уделяется аспектам сущности медико-правовой биоюриспруденции как нового научного направления с комплексным дисциплинарным характером. В работе ставится ударение на необходимость глубокого и всестороннего изучения предмета, что становится возможным лишь при условии использования соответствующего комплекса дисциплин. Авторы обращают внимание на двухкомпонентность исследуемого научного формирования, где, учитывая наличие биологической составляющей, понятным и оправданным становится широкое применение в качестве научных объектов жизнь человека в условиях микро- и макросоциума, его здоровье, честь, достоинство. В статье используются средства номологического и технологического знания, широкий спектр толкований, базирующихся на перформативных, диспозиционных пояснениях. Большое внимание уделяется аспектам медико-правовой биоюриспруденции, ее междисциплинарным связям, в том числе с медицинской и биологической этикой. В статье подчеркивается значение взаимодействия с этико-философским направлением биоюриспруденции (с точки зрения того, что защита прав человека в области биомедицины и биотехнологии требует обязательной морально-этической оценки). Акцентируется внимание, что правовая биомедицина является специализированной областью медико-правового знания, претендующей на статус научной дисциплины (достаточно стойкой научной единицы и формы всесторонней систематизации научного знания, его дифференциации и организации исследовательского процесса).

Summary

ESSENTIALITY, SPECIFIC CHARACTER, MAIN PRINCIPLES AND SUBJECT MATTER OF STUDYING MEDICAL AND LEGAL BRANCHES IN CURRENT BIOJURISPRUDENCE'

Tsymbaliuk V. I., Torianik I. I., Olkhovsky V. O., Danylchenko S. I., Babichenko M. S., Babichenko R. I.

Key words: biojurisprudence, medicolegal branch, biomedical ethics, essence, specific character, main principles.

This article focuses on the information referring to the application of principles of modern biojurisprudence in healthcare practice. The authors analyze the tendencies within the sphere in Ukraine and abroad, examine historical roots of biojurisprudence, specify identifying of the deductive normative parallels. Special attention is paid to the essence of the medicolegal biojurisprudence as a new field with a complex disciplinary character. The article emphasizes the necessity of fundamental study of the subject that becomes possible by the involvement of the proper complex of disciplines. The authors draw attention to the two-component character of the examined phenomenon, where the presence of the biological component makes a wide use of the man's health, honour and dignity as scientific objects of the human life in the micro- and macro community. The article is based on normative and technological knowledge and a wide range of interpretations of performatives and dispositional explanations. Particular attention is paid to different aspects of the specific character of medicolegal jurisprudence and its interdisciplinary relationships, including medical and biological ethics. The article emphasizes the importance of cooperation with the ethical-philosophical area of biojurisprudence (concerning the fact that protection of human rights in the field of biomedicine and biotechnology as well as focuses on obligatory moral-ethical judgement. Moreover, special attention is paid to the fact that legal biomedicine itself is a specialized field of medicolegal knowledge and claims the status of a scientific discipline (a rather stable science unit and a form of thorough systemization of the scientific knowledge, its differentiation and organization of the research process).